

ЗАШТИТА АУТОРСКОГ ПРАВА И ПРАВО НА СЛОБОДУ ИЗРАЖАВАЊА НА ИНТЕРНЕТУ*

УДК 347.78:004.738.5

Јелена Сурчулија Милојевић

Универзитет у Београду, Факултет политичких наука
jsurculija.milojevic@fpn.bg.ac.rs

Сажетак: Овај рад има за циљ да представи механизме заштите ауторског права, најчешће облике кршења ауторског права, као и однос ауторског права и права на слободу изражавања на интернету. Рад ће се посебно осврнути на нови покрет настао почетком двадесетпрвог века – *creative commons* лиценце – где аутори свесно уступају део права на коришћење ауторског дела, зарад лакшег коришћења тог дела у јавној сфери.

Ауторском праву се у овом раду приступа како из угла регулатора (међународних организација, Европске Уније, Републике Србије), самих аутора али и корисника ауторског дела на интернету. Биће представљени студије случајева кршења ауторског права на интернету.

Појавом и широком употребом интернета, ауторско право је угроженије него икада. Данас се једним кликом не само прекопирава цело ауторско дело, већ се оно са лакоћом даље дистрибуира. Биће представљене опције заштите ауторског права под *creative commons* лиценцама, где аутор увек остаје наведен као креатор свог дела, али сада дело нуди на коришћење јавности под унапред дефинисаним условима.

На крају, рад ће указати на однос ауторског права и права на слободу изражавања, на тачке где се ова два права међусобно сусрећу, када које право преовладава у односу на оно друго.

Очекивани резултат представљања рада може бити подизање свести академске заједнице о различитим моделима заштите ауторског права на интернету, начинима одрицања дела права на коришћење ауторског дела ради лакшег коришћења истог од стране других, као и научни допринос о томе када примена ауторског права може довести до ограничења права на слободу изражавања на интернету, и обрнуто.

Кључне речи: Ауторско право, интернет, слобода изражавања, *creative commons*, аутор

УВОД

Да је неко монасима који су у средњем веку руком преписивали књиге рекао да ће након појаве интернета свака информација моћи да се прекопира (и искористи) једним покретом прста, питање је да ли би поверовали. Исто би вероватно реаговали и издавачи након појаве штампарске машине. Али у двадесетпрвом веку,

---

* Рад је настао у оквиру пројекта „Политички идентитет Србије у регионалном и глобалном контексту“ (179076), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС.

са интернетом као глобалним феноменом, поставља се питање да ли је децу у школи потребно, осим медијске писмености, учити и појму и поштовању ауторск права. Јер они који су се родили у последњој деценији, који су навикли да им је све што пожелеле ту, доступно „on demand” (на захтев) – од дечијих песмица и цртаних филмова док су јако мали, па до разних корисних информација када мало порасту и стасају за школу. Да ли ће та деца двадесетпрвог века размишљати о томе да је текст који су преузели са интернета за неки школски или студентски рад нечије ауторско дело? Да је неко провео сате, дане, недеље истражујући одређену тему, а да је то наше дете тај текст само преузело (тако популарном методом “copy”–“paste”) и припојило свом раду као да га је он/она написало? Сумњам. Већ данас се модерно школство суочава са онима који су се са интернетом и свим његовим добрим и лошим странама сусрели у неком мало каснијем добу, и већ они сматрају да су информације које пронађу на интернету бесплатне, а самим тим и „ничије“. И то је тема овог рада. Да покаже да је готово све што постоји на интернету „ничије“, да је у сваки објављени текст, фотографију, видео материјал, неко уложио рад и труд (о квалитету другом приликом) и да над сваким садржајем на интернету најчешће постоји ауторско право. Или и ако не постоји (на пример, књига или музика чија су ауторска права истекла па се сада налазе у јавном домену), корисник је дужан да размисли о томе да ли је преузет текст ауторско право или не. Овај рад ће се бавити само аспектом регулације ауторских права и корелацијом са слободом изражавања, док ће медијска писменост везана за коришћење ауторског дела на интернету остати ван предмета анализе овог рада.

1. РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР ЗА АУТОРСКО И СРОДНА ПРАВА

Регулаторни оквир за ауторска и сродна права је врло широк и прве међународне конвенције којима се регулише ауторско и сродна права усвојене су још у деветнаестом веку. Прва је свакако Париска конвенција за заштиту индустријске својине¹ („Париска конвенција“), усвојена 1883. године у Паризу, од стране 11 држава од којих је једна била Краљевина Србија. Неколико година касније, у Берну је 1886. године закључена Бернска конвенција о заштити књижевних и уметничких дела² („Бернска конвенција“). И на крају, Римска конвенција о заштити уметника извођача, произвођача фонограма и организација за радиодифузију („Римска конвенција“), закључена 1961. године у Риму.

Ове међународне конвенције омогућавају да се превазиђе проблем „недостатака начела територијалности у вези са правима странаца.“ Страни држављани добијају „национални третман“ по условима одређеним одговарајућим конвенција-

¹ *Paris Convention for the Protection of Industrial Property*, од 20. марта 1883, ревидирана 14. децембра 1900. у Бриселу, 2. јуна 1911. у Вашингтону, 6. новембра 1925. у Хагу, 2. јуна 1934. у Лондону, 31. октобра 1958. у Лисабону и 14. јула 1967. у Штокхолму; Југославија је чланица Конвенције од 26. фебруара 1921. Конвенција је објављена на српском и француском језику у „Службеном гласнику СФРЈ – Међународни уговори и други споразуми“, бр. 5/74.

² *Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works*, усвојена 9. септембра 1886, допуњена у Паризу 4. маја 1896, измењена у Берлину 13. новембра 1903, допуњена у Берну 20. марта 1914, измењена у Риму 2. јуна 1928, у Бриселу 26. јуна 1948, у Штокхолму 14. јула 1967. и у Паризу 24. јула 1971. Југославија је чланица Конвенције од 17. јуна 1930. Конвенција је објављена у „Службеном листу СФРЈ“, бр. 15/75.

ма. Истовремено, међународне конвенције утврђују и „минимална права“ која свака од држава потписница мора признати лицима на која се конвенција односи (Марковић и Поповић 2013).

Светска организација за интелектуалну својину (*World Intellectual Property Organization* – WIPO) представља „глобални форум за услуге, политику, информације и сарадњу“ 187 земаља чланица у вези интелектуалне својине. Ова агенција Уједињених нација има задатак да води рачуна о развоју „балансираног и ефективног“ међународног система интелектуалне својине који „омогућује иновативност и креативност за добробит свих“. Организација је основана усвајањем Конвенције за оснивање Светске организације за интелектуалну својину, 14. јула 1967. у Штокхолму.³

1.1. Регулаторни оквир Европске Уније

Европска Унија у последњој деценији показује да врло води рачуна о ауторским правима у информационом друштву. Важећа Директива 2001/29/ЕК о хармонизацији одређених аспеката ауторских и сродних права у информационом друштву (у даљем тексту „Директива о ауторским и сродним правима“)⁴ имала је за циљ усвајање закона о ауторском и сродним правима који ће одражавати технолошки развој, као основу изградње информационог друштва.

Од кад је 2001. године поменута директива усвојена, водило се неколико јавних комуникација, посебно на тему економије знања.⁵ Последње консултације је организовао Директорат Европске Комисије за интерно тржиште и услуге,⁶ од 5. децембра 2013. до 5. марта 2014, са циљем да модернизује правила ауторског права у Европској Унији и прилагоди их дигиталном добу. У јулу 2014, Европска Комисија је објавила Извештај о одговорима у јавним консултацијама у вези евентуалних измена правила о ауторском праву Европске Уније (у даљем тексту „Извештај о одговорима“).⁷ У упитнику су испитаници били замољени да прецизирају којој групи припадају – крајњи корисници (нпр. грађани, удружења корисника, итд), институционални корисници (библиотеке, музеји, универзитети), аутори/извођачи (писци, глумци, музичари), издавачи/продуценти/емитери/ дистрибутери (нпр. интернет сервис провајдери, интернет платформа, дистрибутери филма, телекомуникационе компаније), јавне власти, државе чланице и други. Испитаници су имали могућност и да се легитимишу у оквиру више категорија, као и да одговоре анонимно или захтевају да њихови одговори буду објављени анонимно (стр. 5). Већина одговора, чак 58,7%, послата је од испитаника који су се декларисали као крајњи корисници, док је 24,8% одговора пристигло од аутора и извођача (Ibid).

³ Конвенција је доступна на: http://www.wipo.int/treaties/en/text.jsp?file_id=283854 (посећено 22. 8. 2014). Касније су усвојени амандмани 28. септембра 1979. године.

⁴ Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the Harmonisation of Certain Aspects of Copyright and Related Rights in the Information Society, Official Journal of European Commission L167/10, 22. 6. 2001.

⁵ Више на: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/copyright-info/index_en.htm (посећено 25. 8. 2014).

⁶ European Commission Directorate General Internal Market and Services (DG MARKT).

⁷ *Report on the Responses to the Public Consultation on the Review of the EU Copyright Rules*, European Commission Directorate General Internal Market and Services (DG MARKT), July 2014.

Најзначајнији одговори за овај рад јесу супротна становишта која су имали крајњи корисници у односу на линкове ка садржајима који су заштићени ауторским правима на другим веб сајтовима (тзв. *hyperlink*). Већина крајњих корисника сматра да хиперлинковање ка сајтовима заштићеним ауторским правима не треба да буде предмет ауторизације од страна носиоца ауторског права, као и да је слободно повезивање садржаја са једне веб странице на другу основна карика интернета. Са друге стране, већина аутора и извођача, као и продуцентата, издавача, емитера сматрају да би хиперлинковање јавно доступним садржајима, бар у неким случајевима, требало да подлеже ауторизацији носиоца права. Захтев да се ауторизација посебно захтева за директне линкове ка другим сајтовима, оправдава се тиме да се на тај начин губи и приход од оглашавања. И на крају, државе чланице су махом заузеле став да хиперлинковање не би требало да захтева ауторизацију носиоца ауторског права (Järvinen 2014). У пракси, када неко преузме садржај, на пример, вести са једног веб сајта и објави га на другом, а без одговарајуће дозволе или уговора, садржај вести се најчешће сматра „*пиратизованим*“ (Novaria 2014).

Други битан аспект одговора на јавне консултације односио се на рокове трајања ауторског права. Опет су заузети супротни ставови. Крајњи корисници су сматрали да су рокови заштите ауторског права од стране Европске уније претрпели да их је неопходно скратити. Виде их као терет иновативности. С друге стране, аутори/извођачи сматрају да је тренутни временски оквир задовољавајући. Државе чланице су биле изричито против продужетка рокова за заштиту ауторског права, и сматрале су да би сваки продужетак био контрапродуктиван за креативност (Ibid).

Ове јавне консултације дефинитивно показују озбиљну намеру Европске Комисије да пажљиво послуша јавност о разним аспектима регулисања ауторског права у новом информационом окружењу, што можда може довести до скорог предлога нове Директиве о ауторском и сродним правима.

1.2. Регулаторни оквир Савета Европе

Савет Европе је, као и Европска Унија, активна у промовисању и заштити ауторског и сродних права од краја друге половине двадесетог века. Још, из данашњег угла, давне 1988. усвојена је Препорука о борби против пиратерије у области ауторских и сродних права.⁸ Следила је Препорука бр. Р (91) 14 о правној заштити кодираних телевизијских услуга, Препорука бр. Р (94) о промовисању едукације и свести у области ауторског права и сродних права везаних за стваралаштво и Препорука бр. Р (95) 1 о мерама против тонске и аудио–визуелне пиратерије.

Исте године кад је ЕУ донела Директиву о ауторским и сродним правима у информационом друштву, Савет Европе је усвојио Препоруку бр. Р (2001) 7 о мерама за заштиту ауторских и сродних права и борбу против пиратерије, нарочито у дигиталном окружењу, као и Конвенцију о високотехнолошком криминалу.

У члану 10 Конвенције о високотехнолошком криминалу се позивају све стране уговорнице да „усвоје законодавне и друге мере неопходне да би се као криви-

---

⁸ Recommendation No. R (88) 2 of the Committees of Ministers to the Member States on Measures to Combat Piracy in the Field of Copyright and Neighbouring Rights. Available at: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec%281988%29002_EN.asp (поцењено 26. 8. 2014).

чно дело у домаћем праву прописало кршење ауторских права, дефинисаних у законима те стране уговорнице, у складу са обавезама које је преузела по Париском уговору од 24. јула 1971, којим се ревидира Бернска конвенција за заштиту књижевних и уметничких дела, Споразуму о комерцијалним аспектима права на интелектуалну својину и Уговору Светске организације за интелектуалну својину о ауторском праву, изузимајући сва морална права садржана у тим конвенцијама, када су та дела учињена добровољно, у обиму који им даје комерцијални карактер и преко рачунарског система“. У ставу три истог члана се даље каже да „страна уговорница може да задржи право да под одређеним околностима не захтева кривичну одговорност, под условом да на располагању стоје друге врсте делотворних правних средстава и да та резерва не оспорава међународне обавезе те стране уговорнице, дефинисане у наведеним међународним инструментима“.

Неколико година касније, у Декларацији Комитета министара о људским правима и владавини права у информатичком друштву, Савет Европе је још једном потврдио важност заштите ауторских права на интернету, тако што сублимира скоро све проблеме са којима се ауторско право сусреће у новом информационом окружењу. Ова декларација специфично наводи, у члану 6 који носи наслов „заштита имовине“ да се заштита имовине у информационо–комуникационом окружењу углавном односи на „интелектуалну својину као што су патенти, робне марке и ауторска права. Информационе и комуникационе технологије обезбеђују приступ, без преседана, материјалима који су обухваћени правима интелектуалне својине, као и могућностима за њихову експлоатацију“. Декларација набраја и проблеме који се јављају баш због коришћења нових технологија: лакша злоупотреба права интелектуалне својине, теже је утврдити ко је прекршилац због брзине промене коришћене технологије и малих трошкова ширења садржаја, а наводи се и проблем прекограничних дела као и „децентрализоване природе заједничког коришћења датотека“. Због свега наведеног, Декларација закључује да је неопходно усвојити „делотворна средства за принудно остваривање права интелектуалне својине“ како не би дошло догледне да иновације и стваралаштво буду дестимулисани, а обим инвестиција смањен. Декларација даље позива да се права интелектуалне својине заштите у дигиталном окружењу и то у складу са међународним уговорима у областима интелектуалне својине, док се позива и на заштиту приступа информацијама од јавног значаја. Декларација посебно позива на поштовање члана 10 Конвенције о високотехнолошком криминалу.

1.3. Регулаторни оквир Републике Србије

Ауторско право се у теорији најчешће дефинише као „право које штити аутора поводом његовог ауторског дела“ (Марковић и Поповић 2013, 37). Ауторско право штити „моралне (личне) и материјалне (имовинске) интересе аутора у вези са његовим одређеним ауторским делом“. Ауторско право карактерише да има ограничено време трајања, што у Србији износи дужину живота аутора и 70 година након његове смрти (Ibid). Након истека оба рока, „ауторско дело постаје слободно за коришћење, али се интегритет дела и успомена на његов аутор морају и даље у целини поштовати“ (Ibid).

„Предмет ауторског права је ауторско дело (Ibid)“. А ауторско дело се у теорији најчешће дефинише као „људска творевина која има духовни садржај, која

има одређену форму и која је оригинална“ (Ibid, 38). Људска творевина се схвата као таква „уколико га је човек створио својим радом (Ibid)“, духовна као „средство непосредне комуникације међу људима (Ibid)“ и на крају оригиналност представља „индивидуалност, односно јединственост дела (Ibid)“. Закон о ауторском и сродним правима дефинише ауторско дело као „оригиналну духовну творевину аутора, изражену у одређеној форми, без обзира на његову уметничку, научну или другу вредност, његову намену, величину, садржину и начин испољавања, као и допуштено јавно саопштавање његове садржине (члан 2, став 1)“. Закон даље каже да се ауторским делом сматрају нарочито „писана дела (књиге, брошуре, чланци, преводи, рачунарски програми у било којем облику њиховог изражавања, укључујући и припремни материјал за њихову израду и др.), говорна дела (предавања, говори, беседе и др.), драмска, драмско–музичка, кореографска и пантомимска дела, као и дела која потичу из фолклора; музичка дела, са речима или без речи; филмска дела (кинематографска и телевизијска дела), дела ликовне уметности (слике, цртежи, скице, графике, скулптуре и др.); дела архитектуре, примењене уметности и индустријског обликовања; картографска дела (географске и топографске карте); планови, скице, макете и фотографије; позоришна режија (члан 2, став 1)“.

У Србији је доследно примењена и препорука из члана 10. Конвенције о високотехнолошком криминалу, те је глава 20. Кривичног законика Републике Србије посвећена кривичним делима против интелектуалне својине.

2. РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР ЗА СЛОБОДУ ИЗРАЖАВАЊА

Слобода изражавања је регулисана многим правним документима. Оно је једно од основних људских права и темељ модерних демократских друштава. Иако је слобода изражавања заштићена многим међународним документима, државе се ипак опредељују за различит обим и садржај овог права у својим законодавствима, пре свега водећи рачуна о својим културним, историјским, политичким, религиозним и другим различитостима. Универзална декларација о људским правима, у члану 19 наводи да „свако има право на слободу мишљења и изражавања; то обухвата и право да не буде узнемираван због свог мишљења, као и право да тражи, прима и шири информације и идеје било којим средствима и без обзира на границе“. Члан 10 Европске конвенције о људским правима и грађанским слободама каже да „свако има право на слободу изражавања. То право обухвата слободу мишљења, слободу добијања или саопштавања информација и идеја без мешања јавне власти и без обзира на границе. Овај члан не спречава државе да захтевају дозволе за рад телевизијских, радио и биоскопских предузећа“. Члан 10 даље каже да „пошто остваривање ових слобода повлачи за собом дужности и одговорности, оно се може подвргнути формалностима, условима, ограничењима или казнама прописаним законом и неопходним у демократском друштву у интересу националне безбедности, територијалног интегритета или јавне безбедности, ради спречавања нереда и криминала, заштите здравља или морала, заштите угледа и права других, спречавањ откривања поверљивих информација или очувања ауторитета и непристрасности судства“.

Ауторка сматра да је до пуне примене ових међународних докумената дошло тек са ширим коришћењем интернета, јер је тек коришћењем информационо-комуникационих технологија заиста свако добио могућност да се слободно изрази. До појаве интернета, увек је за слободу изражавања од појединца ка ширем аудито-

ријуму постојао неки посредник (новинар, уредник, власник медија). На интернету, свако може да постави садржај и да он истог тренутка буде доступан широм земаљске кугле (Сурчулија 2010). Тиме се потврђује битан аспект и Универзалне декларације и Европске конвенције, а то је да се слобода изражавања штити без обзира на границе, што је опет директно омогућио тек интернет.

3. ОДНОС АУТОРСКОГ ПРАВА И ПРАВА НА СЛОБОДУ ИЗРАЖАВАЊА НА ИНТЕРНЕТУ

Ауторско право и право на слободу изражавања су дуго времена постојала као два права без много додирних тачака. Са појавом интернета, и тиме што „свако има право на приступ информацијама, идејама...“, а свака идеја је дело неког аутора, поставило се питање односа ова два права.

Као што је на почетку приказано, аутори и крајњи корисници најчешће имају потпуно различиту визију о томе колики би требали да буду обим и дужина заштите ауторског права, начин тражења одобрења за коришћење ауторског дела и слично. Крајњи корисници желе да ауторска дела могу да користе што либералније, док аутори желе да задрже контролу над употребом своје интелектуалне својине. Чини се да је свако из свог угла у праву. Уз то, све чешће се чују гласови који се питају да ли је уопште реално примењивати традиционалне концепте ауторских права, када се садржај користи на различитим платформама током процеса комуникације на интернету.

Европски суд за људска права је 10. јануара 2013. донео важну пресуду, прву у вези односа слободе изражавања и ауторског права. У случају „*Ashby Donald and others v. France*“, Европски суд је пресудио да је објављивање модних фотографија на веб сајту који је посвећен моди, спада под право на слободу изражавања. Двојица власника модног веб сајта (*Robert Ashby Donald* и *Marcio Madeira Moraes*) су на сајту *Viewfinder* објавили фотографије које је усликао трећи фотограф (*Olivier Claisse*), на Париској недељи моде у пролеће 2003, без дозвола модних кућа које су носиоци ауторског права на тим фотографијама. Након што су у Француској били осуђени за повреду ауторског права, одлучили су да се жале Европском суду за људска права. Основ за жалбу је био члан 7. Европске конвенције о људским правима („кажњавање само на основу закона“) који каже да се „нико не може сматрати кривим за кривично дело извршено чињењем или нечињењем које, у време кад је извршено, није представљало кривично дело по унутрашњем или међународном праву“. Међутим, по први пут је Европски суд за људска права одлучио да пресуда која се заснива на ауторском праву за илегално објављивање дела заштићеног ауторским правом, може да се сматра мешањем у слободу изражавања и информација, заштићене чланом 10 Европске конвенције. Овакво мешање мора бити у складу са три услова које Европски суд цени у сваком појединачном случају. Дирк Ворхоф сматра да је имајући у виду „важност широког поља процене која је доступна националним судовима у овом конкретном случају, утицај члана 10 јако скроман и минималан (Voorhoof 2013)“. С обзиром да се жалба стриктно позивала на повреду члана 10 Европске конвенције, суд је прихватио примену члана 10 на овај конкретан случај, имајући у виду пресуду Француског суда, као и да је осуђенима било досуђено да плате казну као резултат објављивања фотографија на интернету. Међутим, и поред тога, суд је мишљења да домаћим судовима мора бити дата могућност широког

поља процене у овом случају, јер објављивање слика модела са модног догађаја и модна гардероба која је приказана на пистама у Паризу није у вези са питањем општег интереса у друштву и више се може сврстати у „комерцијални говор“. Даље, државе чланице се увек труде да балансирају супротстављена права и интересе, као што је право на слободу изражавања заштићен чланом 10 са правом на својину (укључујући интелектуалну својину) која је заштићена чланом 1 Европске конвенције (Ibid).

4. CREATIVE COMMONS

Са већом употребом информационо–комуникационих технологија, постојећа правила о ауторском праву су се често показали као рогобатни, спори и неефикасни, а пиратерија је цветала. Са друге стране, аутори су осетили потребу да омогуће лакше коришћење свог дела, по унапред утврђеним правилима. Група америчких професора, на челу са Лоренсом Лесигом (Lawrence Lessig) створили су покрет Креативних лиценци, где су ауторима омогућили да изаберу једну од шест опција лиценци, како би свако ко жели да користи њихово ауторско дело то могао да чини без тражења дозволе од носиоца ауторског права.

Оно што је важно јесте да коришћење лиценце „не утиче на обим права коришћења дела насталих из законских ограничења искључивог ауторског или меродавног права“,⁹ те да ауторско право остаје и даље меродавно у случају да дође до прекорачења коришћења од стране корисника дела.

За сада постоји шест нивоа избора лиценци. Најлибералнија лиценца је свакако она са ознаком „ауторство“ (*Attribution – CC BY*), која дозвољава и дистрибуцију и ремикс и прераду, као и комерцијално коришћење дела све док се правилно означава име аутора. Ова лиценца омогућава најшире коришћење дела (Ibid). Следећа је „ауторство – делити под истим условима“ (*Attribution–ShareAlike – CC BY–SA*) која дозвољава „ремикс и прераду, као и комерцијално коришћење дела ако/док се правилно назначавача име аутора и ако се прерада лиценцира под истим условима“.¹⁰ Трећи ниво лиценце јесте „ауторство – без прераде“ (*Attribution–NoDerivs – CC BY–ND*), која „дозвољава дистрибуцију, комерцијално и некомерцијално коришћење дела, ако/док се правилно означава име аутора и ако се дело уопште не мења“. Још уже коришћење дела предвиђа лиценца „ауторство – некомерцијално“ (*Attribution–NonCommercial – CC BY–NC*) која дозвољава ремикс, прераде, као и коришћење дела на некомерцијалан начин, ако/док се правилно назначавача име аутора, с тим што прераде не морају бити лиценциране овом лиценцом. Пета по реду је лиценца „ауторство – некомерцијално – делити под истим условима“ (*Attribution–NonCommercial–ShareAlike – CC BY–NC–SA*) која дозвољава ремикс и прераде, као и некомерцијално коришћење дела, ако/док се правилно назначавача име аутора и ако се прерада лиценцира под истим условима. И последња, шеста лиценца је „ауторство – некомерцијална – без прераде“ (*Attribution–NonCommercial – NoDerivs – CC BY–NC–ND*) која је најстрожија и дозвољава само преузимање и дистрибуцију дела ако/док се правилно назначавача име аутора, без икаквих промена дела и без права комерцијалног коришћења дела.

⁹ *Creative Commons уговор*, ауторство 3.0 Србија <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/legalcode.sr-Cyrl> (посећено 29. 8. 2014).

¹⁰ Ова врста лиценце се најчешће користи у, на пример, Википедији и другим пројектима, који пристају да и сами буду лиценцирани на овај начин.

С друге стране, иако су многи аутори врло радо прихватили нове лиценце, појавиле су се и критике тог покрета. Неке од најважнијих су да су лиценце противне јавном домену, да значења термина „комерцијално“ и „некомерцијално“ није најјасније дефинисано, да недостају одредбе које се тичу заштите моралних права аутора, као и да у реалности, лиценце проширују права аутора и креатора преко оних која им припадају на основу ауторског права (Corbett 2011). Наравно, за сврху овог рада где се мери однос ауторског права и права на слободу изражавања, лиценце су значајне, јер омогућују аутору да сам одабере обим и начин коришћења свог ауторског дела. Са стране корисника, употреба ауторског дела је означавањем жељене лиценце од стране аутора, знатно олакшана. Корисник не мора да тражи дозволу за коришћење дела, и у пракси је чека неко дуже или краће време, већ одмах може почети експлоатацију, што у време коришћења информационо–комуникационих технологија много значи.

ЗАКЉУЧАК

Из угла аутора, злоупотреба ауторских права на интернету јако је болна. Данас аутори улажу много више напора да заштите своје дело него пре неколико година, јер је могућност копирања и дистрибуције ауторских дела лакша него икада. Пре појаве интернета, дела су се копирала путем нпр. ВХС касета, чије је копирање трајало много дуже него данас, а дистрибуција је морала да буде рађена физички.¹¹ Данас се једним кликом садржај прекопира, а следећим се шаље на неограничен број адреса. Због тога је јако важно што су и међународна заједница и наша земља посвећена заштити ауторског права. Истовремено, битан је и нови став Европског суда за људска права који није пружио пуну заштиту слободи изражавања на интернету, која је имала комерцијални карактер, већ је сматрао да у овом случају ауторско право заслужује правну заштиту.

И на крају, оно чиме се овај рад није бавио, али ауторка сматра важним за опстанак иновација и креативности сваког друштва, јесте увођења едукације о ауторским и сродним правима, уз медијску писменост, како би се створила свест о томе да је садржај за који млади сматрају да је бесплатан и лако доступан „ничији“, ипак „нечији“, као и да се пре сваког умножавања и дистрибуирања створи свест о питању „да ли је ово нечије“ и „да ли је потребно навести аутора садржаја“.

ЛИТЕРАТУРА

- Бесаровић, Весна. „Примена права конкуренције на права интелектуалне својине.“ *Анали Правног факултета у Београду* LVII, 1 (2009): 77–97.
- Vilanka, O. „Communicational Approach to Copyright.“ *Journal of International Commercial Law and Technology* 9, 1 (2014): 56–64.
- Voorhoof, Dirk. *Freedom of Expression, the Media and Journalists, Case–Law of the European Court on Human Rights*. Strazbourg: IRIS Themes, vol. III, 2013.

---

¹¹ На пример, Силвио Берлускони је ангажовао курирску службу да емисије које је емитовао на локалној станици превезу до свих локалних станица и на тај начин је успео да покрије целу Италију својим телевизијским програмом, иако је имао само дозволе за емитовање локалних станица. Више о томе у: Радојковић и Стојковић 2009.

- „Deklaracija Komiteta ministara o ljudskim pravima i vladavini prava u informatičkom društvu.“ U *Zbornik pravnih instrumenata Saveta Evrope u vezi sa medijima* (2. dop. izdanje), urednik Vladan Joksimović, 305–315. Beograd: Savet Evrope, Kancelarija u Beogradu, 2006.
- Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода*, усвојена од стране Савета Европе, 4. новембра 1950. у Риму.
- „Закон о ауторском и сродним правима.“ *Службени гласник РС*, бр. 104/2009, 99/2011 и 119/2012.
- „Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода.“ *Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 9/2003.
- „Закон о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу.“ *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 19/2009.
- Zbornik pravnih instrumenata Saveta Evrope u vezi sa medijima* (2. dopunjeno izdanje), urednik Vladan Joksimović. Beograd: Savet Evrope, Kancelarija u Beogradu, 2006.
- Jarvinen, Heini. “Summary Report on the Responses to Copyright Public Consultation.” *EDRI – News Digest, Biweekly Newsletter about Digital Civil Rights in Europe*, number 12–15, July 30, 2014. Available at: <http://edri.org/edri-gram/edri-gram-12-15/>
- Corbett, Susan. “Creative Commons Licences, the Copyright Regime and the Online Community – Is there a Fatal Disconnect?” *Modern Law Review* 74, 4 (2011): 503–531.
- „Кривични законик Републике Србије.“ *Службени гласник РС* бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012 и 104/2013.
- Lessig, Lawrence. *Code: Version 2.0*. Basic Books, 2006.
- Lessig, Lawrence. *The Future of Ideas – The Fate of the Commons in a Connected World*. New York: Random House, 2001.
- Lessig, Lawrence. *Free Culture – How Big Media Uses Technology and the Law to Lock Down Culture and Control Creativity*. New York: The Penguin Press, 2004.
- Lessig, Lawrence. *Remix – Making Art and Commerce Thrive in the Hybrid Economy*. Bloomsbury Publishing, PLC, 2008.
- Марковић, Слободан и Душан Поповић. *Право интелектуалне својине*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду, 2013.
- Novaria, Matthew. „Piracy of Online News: A Moral Rights Approach to Protecting a Journalist’s Right of Attribution and Right of Integrity.” *Journal of Art, Technology & Intellectual Property Law* 24, 4 (2014): 295–338.
- Oswald, M. “Reflections and Analysis: Freedom of Information in Cyberspace: What now for Copyright?” *International Review of Law, Computers & Technology* 26, 2–3 (2012): 245–255.
- „Preporuka br. R (2001) 7 Komiteta ministara državama članicama o merama za zaštitu autorskih i srodnih prava i borbu protiv piraterije, naročito u digitalnom okruženju.“ U *Zbornik pravnih instrumenata Saveta Evrope u vezi sa medijima* (drugo dopunjeno izdanje), urednik Vladan Joksimović, 251–256. Beograd: Savet Evrope, Kancelarija u Beogradu, 2006.
- „Preporuka br. R (95) 1 Komiteta ministara državama članicama o merama protiv tonske i audiovizuelne piraterije.“ U *Zbornik pravnih instrumenata Saveta Evrope u vezi sa medijima* (drugo dopunjeno izdanje), urednik Vladan Joksimović, 49–53. Beograd: Savet Evrope, Kancelarija u Beogradu, 2006.
- Радојковић, Миролуб и Бранимир Стојковић. *Информационо-комуникациони системи*, друго издање. Београд: Клио, 2009.
- „Report on the Responses to the Public Consultation on the Review of the EU Copyright Rules.“ *European Commission Directorate General Internal Market and Services (DG MARKT)*, July 2014.
- „Recommendation No. R (88) 2 of the Committees of Ministers to the Member States on Measures to Combat Privacy in the Field of Copyright and Neighbouring Rights.“ Available at: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec%281988%29002_EN.asp.
- Сурчулија, Јелена, ур. *Слобода изражавања на интернету*. Београд: Центар за развој интернета, 2010.
- Универзална декларација о људским правима*, усвојена од стране Генералне скупштине Уједињених нација, 10. септембра 1948. у Паризу.

**THE PROTECTION OF COPYRIGHT LAW AND THE RIGHT TO
FREEDOM OF EXPRESSION ON THE INTERNET**

Summary: *This paper aims to present the mechanisms of copyright law protection on the Internet, the most common breaches of that right, as well as the relation between the copyright law and the right to freedom of expression on the Internet. This article will, in particular, focus on new movement that was established in the beginning of twenty first century – creative commons licences – where authors offer some of the usage rights to public, so that the work can be used easier in public domain.*

The copyright law in this paper will be examined from the regulatory point of view (international organizations, European Union, the Republic of Serbia), author's perspective and of the copyright material users on the Internet. Several case studies on breaches of copyright law on the Internet will be presented.

Copyright law has become more vulnerable than ever, nowadays, with the rise of the Internet. By one click, the work can be – not only copied, but – further distributed at easy. The paper will communicate the copyright options under creative commons licences, where author remains the creator of the work, but can now offer some of the usage rights to public, under strictly defined conditions.

Finally, the paper will explain the relation between the copyright and the right to freedom of expression, enlightening the points where these two rights meet as well as clarifying when each of them prevails over the other.

The expected impact of presenting this paper could be awareness raising of the academic community on various models of protecting the copyright law on the Internet. The paper will also facilitate when the enforcement of copyright law could result in the interference with the right to freedom of expression on the Internet.

Key words: *copyright, Internet, freedom of expression, creative commons licence, author.*